

Minnets arkiv – fakta eller fiktion?

Julia Korkman framträder under Mariehamns litteraturdagar

LITTERATUR

MINNETS MAKT. BERÄTTELSE FRÅN RÄTTSSALEN

Författare: Julia Korkman
Sakprosa
Förlag: Schildts & Söderströms, 2022
Omfång: 335 sidor

Den internationellt etablerade forskaren i rättspsykologi Julia Korkman har ett särskilt intresse för hur minnet fungerar. Som sakkunnig i bedömning av tillförlitligheten av vittnesmål har hon fått inblick i de mest varierande brottmålen både i Finland och utomlands. I sin populärvetenskapliga bok "Minnets makt" öppnar hon upp rätts salarnas och arkivens värld på ett sätt som både fascinerar och skrämmer. Hur mycket kan man lita på minnet?

Via deckare, både böcker och teveserier, har många lärt sig mycket om samlandet och hanterandet av fysiska former av bevis, som fingeravtryck, blodspår och DNA. De forensiska vetenskapernas krav på exakt het är höga. Vittnesmålen, som i domstolen behandlas även de som bevis, deras utvärdering sker fortsättningsvis häpnadsväckande ovetenskapligt. Juridik handlar om bedömning av fakta, men när vittnesmål behandlas som fakta är man ofta ute på svag is.

Den mänskliga hjärnan är inte utvecklad för delad uppmärksamhet. Den är inte så mycket skapt för att lagra exakta detaljer som för att tolka och skapa mening i den information som är tillgänglig. Det innebär att minnet är känsligt för det som kallas kontaminering, det vill säga att bli påverkat eller "smittat" av annan information. Minnet har inga gummihandskar eller sterila provrör för intrycken.

Det psykiska traumat ett brottsoffer eller vittne drabbas av kan påverka både minnet av händelsen och hur man förmår återge den. Vid förhör av asylsökande med till exempel sexuella trauman eller avvikande sexuell identitet, förhör som ofta genomförs med tolk, är risken för undvikande och torftiga svar uppenbar. I många fall har den sökandes återhållsamhet, som är en begriplig följd av traumat, tolkats som att berättelsen inte är trovärdig och lett till ett avslag.

Och den som återkallar eller berättar ett minne är inte alltid likadan som man var när minnet kom till. När dammarna brast och #metoo spred sig över världen var det många med mig som insåg att man blivit utsatt för sexuellt trakasserier eller våld även om man inte just då hade fattat det. Sigmund Freud kallade det "nachträglichkeit", som kan översättas ungefär med "att förstå i efterhand".

Rättsskipningen lägger den största vikten vid fakta, och Korkman konstaterar att systemet i stort sett fungerar rätt bra. Problemet med hanteringen av vittnenas minnesbilder är hur långt de kan betraktas som fakta. Rum finns för förbättringar, där

det har tortyr använts även i modern tid, i Irak, på Guantanamo och nu senast i kriget i Ukraina. Grovt våld kan få de flesta av oss att erkänna vad som helst för att undgå smärtan, och brutala förhörsmetoder kan få en att tro på att man utfört det man pressas att bekänna.

Det psykiska traumat ett brottsoffer eller vittne drabbas av kan påverka både minnet av händelsen och hur man förmår återge den. Vid förhör av asylsökande med till exempel sexuella trauman eller avvikande sexuell identitet, förhör som ofta genomförs med tolk, är risken för undvikande och torftiga svar uppenbar. I många fall har den sökandes återhållsamhet, som är en begriplig följd av traumat, tolkats som att berättelsen inte är trovärdig och lett till ett avslag.

Och den som återkallar eller berättar ett minne är inte alltid likadan som man var när minnet kom till. När dammarna brast och #metoo spred sig över världen var det många med mig som insåg att man blivit utsatt för sexuellt trakasserier eller våld även om man inte just då hade fattat det. Sigmund Freud kallade det "nachträglichkeit", som kan översättas ungefär med "att förstå i efterhand".

Rum finns för förbättringar, där

Rättspsykologen och författaren Julia Korkman besöker Åland och framträder under Mariehamns litteraturdagar i mars.

FOTO: MIIKKA PIRINEN

rutinmässig inspelning av förhörens vore en bra början.

Som sagt fungerar vårt minne inte i första hand som en inspelningsapparat utan strävar mera efter att göra händelser begripliga. Denna egenskap utnyttjar Korkman suveränt i boken när hon gör sina forskningsrön levande med korta och precisa anekdoter.

Från urminnes tider är det berättelserna som förvaltat minnena och förmedlat händelser-

nas mening från människa till människa. En skönlitterär skildring kan i många fall göra fakta mer levande och beröra läsaren på djupet. När Korkman tar upp 1600-talets häxprocesser på Åland kommer jag osökt att tänka på Carina Karlssons trovärdiga och inkännande skildringar av de grymma förhörsmetodernas följder i romanen "Märket".

KERSTIN KRONQVIST kultur@nyan.ax

Musikteatern Katrina återuppstår – med ny manusförfattare

Musikteatern Katrina, som hade urpremiär sommaren 1997 vid Eckerö post- och tullhus med libretto av Robert Liewendahl efter Sally Salminens roman, sångtexter av Lars Huldén, musik av Jack Mattsson och i regi av Johanna Garpe, får nypremiär sommaren 2024.

Nu vill man bland annat kontraktera en ny manusförfattare.

År 1998 sattes musikteatern upp igen under landskapets huvudmannaskap, och år 2000 ytterligare en gång av då för ändamålet nybildade Kulturföreningen Katrina.

Sedan dess har dramatiseringen legat i träda.

Nu har landskapsregeringen beslutat om att bevilja Kulturföreningen Katrina "dispositions rätt till den dramatiserade versionen av Katrina i form av musikteater", och en nypremiär planeras till 17 juli 2024.

"Kulturföreningens avsikt är att uppföra Verket under år 2024 med

anledning av Kulturföreningen 25 årsjubileum 2024 samt för att hedra minnet av tonsättaren Jack Mattsson som skulle ha fyllt 70 år 2024. Projektet bygger på tidigare uppsättningar vad gäller antalet solister, korister och orkester samt medlemmar i den konstnärliga ledningen. Spelplatsen är Kultur- och kongresshuset Alandica i Mariehamn och premiären är preliminärt satt till den 17 juli 2024. Föreningen planerar fem föreställningar", informeras i en bilaga till landskapsregeringens beslut.

Söker manusförfattare

Musikföreningen Katrina informerar också om storsatsningen på sin hemsida, där man bland annat skriver:

"Eftersom det är ett stort projekt som kräver lång planering, finansiering och produktionsarbete ansöker föreningen om särskilda medel för att anställa en projektledare samt för att kontraktera manusförfattare och eventuellt andra relevanta

En dansscen från föreställningen 27 juli 1997. FOTO: AUGUSTO MENDES

sakkunniga i produktionsteamet. Ett viktigt mål med produktionen är att engagera unga sångare och unga deltagare som med denna produktion kan få viktiga erfarenheter som bidrar till att stöda dem i deras yrkeskarriärer inom musik och scenkonst. Under hösten 2023 inleder Katrina kammarkör sin verksamhet med målet inställt bland annat på Musikteatern Katrina."

TOMI RIITAMAA tomi.riitamaa@nyan.ax tfn 528 466

VÅRBLÅS

Söndag 19 mars kl. 15.00 i Alandica

Grekisk folkmusik och uruppförande av åländska verk

Dirigenter:
Eskil Heinegård och Åke Hillar

Orkestrar:
Mariehamns ungdomsorkester
Orkesterskolan Juniororkestern(ÅMI)
Aspirantorkestern(ÅMI)

Biljetter å 10 € (över 18 år) säljs på plats. Förköp av orkestrens medlemmar. Välkomna!

Ungdomsorkestern stöds av: